

LECTIO ALTERA ET QUADRAGESIMA

XLII

Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΙΛΙΝΑ

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Nonnulli sunt in hoc ordine, qui* aut ea, quae* imminet, non videant, aut ea, quae* vident, dissimulent: qui* spem Catilinae mollibus sententiis aluērunt coniurationemque nascentem non credendo confirmavērunt; quorum* auctoritatem secūti multi, non solum improbi verum etiam imperīti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie id factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste in Manliāna castra pervenerit, quo* intendit, neminem tam stultum fore, qui* non videat coniuratiōnem esse factam, neminem tam improbum, qui* non fateātur.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Υπάρχουν μερικοί σ' αυτή τη Σύγκλητο οι οποίοι, είτε δε βλέπουν την απειλή που πλησιάζει, είτε κλείνουν τα μάτια τους σ' αυτά που βλέπουν (προσποιούνται πως δε βλέπουν αυτά που βλέπουν). αυτοί εξέθρεψαν τις ελπίδες του Κατιλίνα με τις επιεικείς τους αποφάσεις και ενίσχυσαν τη συνωμοσία που ήταν στα σπάργανά της (που γεννιόταν) με το να μην πιστεύουν στην ύπαρξή της· ενεργώντας κάτω από την επιρροή αυτών πολλοί (άλλοι), όχι μόνο αχρείοι αλλά και άπειροι, αν τον είχα τιμωρήσει, θα έλεγαν πως (αυτό έγινε) ενήργησα σκληρά και τυραννικά. Τώρα όμως καταλαβαίνω πως, αν αυτός φτάσει στο στρατόπεδο του Μανλίου, όπου κατευθύνεται, δε θα υπάρξει κανείς τόσο ανόητος, που να μη βλέπει πως έγινε συνωμοσία, και κανείς τόσο αχρείος, που να μην το ομολογήσει.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΣΕ:

- Επιθετικές αναφορικές
- Επιρρηματικές αναφορικές
- Ουσιαστικές αναφορικές

ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και αναφορικά επιρρήματα.

Χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες:

- ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΕΣ

Αναφέρονται σε **ένα μόνο όρο** της προηγούμενης πρότασης
e.g. tibi **ea** dico, **quae** video [☞ σου λέω **αυτά τα οποία** βλέπω]

- ΠΡΟΣΘΕΤΙΚΕΣ

Αναφέρονται σε **ολόκληρο το περιεχόμενο** της προηγούμενης πρότασης

Εισάγονται **μόνο με το quod** [= πράγμα που...]

e.g. existimavit se vicisse, **quod** accidit [νόμιζε ότι νίκησε, **πράγμα που συνέβη**]

ΟΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

[ή με υποτακτική αν η πρόταση απαντά σε πλάγιο λόγο].

Σπανίως εκφέρονται με υποτακτική η οποία μπορεί να οφείλεται στο φαινόμενο της έλξης ή, ακόμα, και με δυνητική υποτακτική για να εκφραστεί το δυνατό ή ενδεχόμενο.

Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζουμε τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

2

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ

- **Αναφορικές τελικές** Legātum misērunt, **qui** (= ut is) pacem peteret
έστειλαν πρεσβευτή, για να ζητήσει ειρήνη
- **Αναφορικές αιτιολογικές** stulti sumus, **qui** (= cum) hoc faciāmus
είμαστε ανόητοι που (επειδή) κάνουμε αυτό το πράγμα
- **Αναφορικές συμπερασματικές** is sum, **qui** (= ut) numquam mentiar
είμαι άνθρωπος (τέτοιος) που (ώστε) δεν λέω ποτέ ψέματα
- **Αναφορικές υποθετικές** **Qui** (= si quis) hoc dicit, errat
όποιος (αν κάποιος) το λέει αυτό, κάνει λάθος
- **Αναφορικές εναντιωματικές / παραχωρητικές** ego, **qui** (= etsi) sum fortior, pereo fame
εγώ που (= αν και) είμαι δυνατότερος, πεθαίνω της πείνας.

Οι προτάσεις αυτές, ως προς την εκφορά τους,
είναι ακριβώς ίδιες με τις ανζίστοιχες τους επιρρηματικές.
Η μόνη διαφορά τους παρουσιάζεται στην εισαγωγή
αφού εισάγονται μόνο με την αναφορική ανζωνυμία
qui-quaе-quod
και όχι με το ut, cum, si κ.λπ

3

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ

Ισοδυναμούν με ουσιαστικό και χρησιμεύουν ως Αντικείμενο ή Υποκείμενο
στο ρήμα της πρότασης από την οποία εξαρτώνται.

e.g. Quidquid oritur, causam habet [= οτιδήποτε γεννιέται, έχει κάποια αιτία]
Dicam quidquid sentio [= θα πω ό,τι πιστεύω]

Όταν η αναφορική ανζωνυμία qui-quaе-quod
βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου
τότε δεν μεταφράζεται σαν αναφορική
αλλά σαν δεικτική ανζωνυμία (αυτός, αυτή, αυτό)
και εισάγει ΚΥΡΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ και όχι δευτερεύουσα.

ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ XLII

qui aut ea non videant

- Δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση [στην κύρια πρόταση εννοείται το tales].
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui non [=ut non]
- Εκφέρεται με υποτακτική [όπως όλες οι αναφορικές συμπερασματικές] και συγκεκριμένα με υποτακτική ενεστώτα [videant] γιατί εξαρτάται από ρήμα σε αρκτικό χρόνο [sunt].
- Δηλώνει το σύγχρονο στο Παρόν.

aut qui ea dissimulent [videre]

- Δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση [στην κύρια πρόταση εννοείται το tales].
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui [=ut]
- Εκφέρεται με υποτακτική [όπως όλες οι αναφορικές συμπερασματικές] και συγκεκριμένα με υποτακτική ενεστώτα [dissimulent] γιατί εξαρτάται από ρήμα σε αρκτικό χρόνο [sunt].
- Συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη πρόταση [qui aut ea non videant] μέσω του συνδέσμου aut.
- Δηλώνει το σύγχρονο στο Παρόν.

quae vident

- Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική πρόταση στο ea.
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quae.
- Εκφέρεται με οριστική vident [όπως συνήθως οι αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις που δηλώνουν κάτι πραγματικό].

quae imminent

- Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική πρόταση στο ea.
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quae.
- Εκφέρεται με οριστική imminent [όπως συνήθως οι αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις που δηλώνουν κάτι πραγματικό].

quo intendit

- Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική [επιρρηματική {τοπική} πρόταση].
- Εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα quo.
- Εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει κάτι πραγματικό [παρόλο που ενυπάρχει μέσα σε πλάγιο λόγο, εντούτοις η πρόταση εδώ λειτουργεί ανεξάρτητα από αυτόν].

qui non videat coniurationem esse factam

- Δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση.
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui.
- Εκφέρεται με υποτακτική [όπως όλες οι αναφορικές συμπερασματικές] και συγκεκριμένα με υποτακτική ενεστώτα [videat] γιατί εξαρτάται από ρήμα σε αρκτικό χρόνο [intellego / fore].
- Δηλώνει το σύγχρονο στο Παρόν.

qui non fateatur

- Δευτερεύουσα αναφορική συμπερασματική πρόταση.
- Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui.
- Εκφέρεται με υποτακτική [όπως όλες οι αναφορικές συμπερασματικές] και συγκεκριμένα με υποτακτική ενεστώτα [fateatur] γιατί εξαρτάται από ρήμα σε αρκτικό χρόνο [intellego / fore].
- Δηλώνει το σύγχρονο στο Παρόν.

ΑΛΛΕΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ XLII

Si in Manliana castra pervenerit

- Δευτερεύουσα εξαρτημένη υποθετική πρόταση [υποθετική πρόταση σε πλάγιο λόγο]
- Εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο si και εκφέρεται με υποτακτική και συγκεκριμένα με υποτακτική παρακειμένου [pervenerit] γιατί βρίσκεται σε πλάγιο λόγο [intellego]. Κανονικά θα έπρεπε να υπάρχει Συντελεσμένος Μέλλοντας.
- Έχει απόδοση το nemo tam stultum fore.
- Δηλώνει το Πραγματικό [ή το Προσδοκώμενο του Πραγματικού].

Si in hunc animadvertissem

- Δευτερεύουσα μεικτή υποθετική πρόταση.
- Εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο si και εκφέρεται με υποτακτική υπερσυντελικού.
- Έχει απόδοση το crudeliter id factum esse dicerent.
- Η υπόθεση δηλώνει το Αντίθετο του Πραγματικού στο Παρελθόν και η απόδοση δηλώνει το Αντίθετο του Πραγματικού στο Παρόν.

ΑΡΧΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Alo, alui, alitum [altum], alere, 3

Animadverto, -verti, -versum, -vertere, 3

Confirmo, 1

Credo, credidi, creditum, credere, 3

Dico, dixi, dictum, dicere, 3

Dissimulo, 1

Facio, feci, factum, facere, 3

Fateor, fassus sum, fateri, 2 [αποθ.]

Fio, factus sum, fieri, 3

Immineo, imminere, 2

Intellego, -llexi, -llectum, -llegere, 3

Intendo, -tendi, -tentum / -tensum, -tendere, 3

Nascor, natus sum, nasci, 3 [αποθ.]

Pervenio, -veni, -ventum, -venire, 4

Sequor, secutus sum, sequi, 3 [αποθ.]

Video, vidi, visum, videre, 2

Ο Λεύκιος Σέργιος Κατιλίνας (108π.Χ. – 62π.Χ.) ήταν Ρωμαίος πολιτικός του 1^{ου} αιώνα π.Χ. και είναι ευρύτερα γνωστός για τη συνωμοσία του εναντίον της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, και συγκεκριμένα της ισχύος της αριστοκρατικής συγκλήτου.

Μια από τις πιο αινιγματικές φιγούρες της Ρωμαϊκής ιστορίας, ο Κατιλίνας έχει, ως προσωπικότητα, συσκοτιστεί από το υβρεολόγιο των ιστορικών που έγραψαν για αυτόν. Οι δύο κύριες πηγές πληροφοριών για τον Κατιλίνα κατείχαν πολυάριθμες αιτίες για να τον απεικονίσουν με τη χειρότερη δυνατή άποψη. Ο Κικέρωνας, ο πιο οξύς πολιτικός του αντίπαλος, δε φάνηκε καθόλου φειδωλός στις καταγγελίες εναντίον του, ειδικότερα στους *Κατά Κατιλίνα Λόγους* του, ενώ ο Σαλλούστιος του απέδωσε αρκετά από τα πιο ευτελή εγκλήματα στην ηθικολογική του μονογραφία, *Η Συνωμοσία του Κατιλίνα*. Η συνωμοσία του Κατιλίνα είναι ένα από τα πιο γνωστά γεγονότα του ταραχώδους τελευταίου αιώνα της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας.

Ενδεικτικές Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τις παρακάτω λέξεις του μαθήματος XLII στον αντίθετο αριθμό.

ordine	➡		nascentem	➡	
spem	➡		coniuratiōnem	➡	
ea	➡		qui	➡	
quae	➡		fateatur	➡	

2. Να γράψετε τους άλλους βαθμούς των παρακάτω τύπων από το μάθημα XLII:

multi, improbi, crudeliter, stultum

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ

3. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής ενεστώτα και υπερσυντελικού στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΕΝΕΣΤΩΤΑ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΥ
sunt		
aluerunt		

4. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο β' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής παρατατικού και παρακειμένου στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ
videant		
animadvertissem		

5. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο γ' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα και συντελεσμένου μέλλοντα στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΛΛΟΝΤΑ	ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΑ
vident		
fateatur		

6. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων σύμφωνα με την οδηγία που ακολουθεί το καθένα (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

dissimulent · να γραφεί το β' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής ενεστώτα	⇒	
aluerunt · να γραφεί το γ' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής μέλλοντα	⇒	
secuti [sunt] · να γραφεί το το γ' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής μέλλοντα	⇒	
animadvertissem · να γραφεί το β' ενικό πρόσωπο προστακτικής ενεστώτα	⇒	
dicerent · να γραφεί το β' ενικό πρόσωπο προστακτικής ενεστώτα	⇒	
fateatur · να γραφεί το β' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής ενεστώτα	⇒	

7. Να μεταφέρετε τις προτάσεις στα Λατινικά.

Μερικοί συγκλητικοί, οι οποίοι είναι Ρωμαίοι πολίτες, δεν βλέπουν ότι έγινε η συνωμοσία του Κατιλίνα, παρόλο που ομολογούν ότι την ενίσχυσαν χωρίς τη θέλησή τους [μη θέλοντας].

Όποιος είναι Ρωμαίος στρατηγός αγαπά πολύ την πατρίδα του, πράγμα που είναι έντιμο [=honestus-a-um].

8. Να αντικαταστήσετε το *debeo* + *απαρέμφατο* [ενεργητική σύνταξη] από τον αντίστοιχο τύπο της Παθητικής Περιφραστικής Συζυγίας. Όπου χρειάζεται να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο.
ΠΡΟΣΟΧΗ αν θα χρησιμοποιήσετε **ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ** σύνταξη ή **ΑΠΡΟΣΩΠΗ**.

i. Cicero Romae vim confirmare debebit.

ii. Omnes patres coniurationem Catilinae animadvertere debuerunt.

9. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και αντίστροφα.

i. Nonnulli viri Cartaginienses monumenta Romanorum deleverant.

ii. Spes ducum nobilium a bonis civibus civitatis confirmabitur.

10. Για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου XLII να γράψετε μία (1) ετυμολογικώς και σημασιολογικώς συγγενή λέξη, προερχόμενη από κάποια από τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες (αγγλικά ή γαλλικά ή ισπανικά ή ιταλικά ή γερμανικά).

Λατινική λέξη		Αρχαϊκή λέξη	Γαλλική λέξη	Ισπανική λέξη	Ιταλική λέξη	Γερμανική λέξη
credendo	➡					
confirmaverunt	➡					
intellego	➡					

11. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις του κειμένου XLII της στήλης Α' με τις πτώσεις της στήλης Β'.

A	B
hoc	Αιτιατική πληθυντικού
ea [quae imminent]	Αφαιρετική ενικού
qui [spem Catilinae]	Γενική πληθυντικού
	Αιτιατική ενικού
	Ονομαστική πληθυντικού
	Αφαιρετική πληθυντικού

12. Να χαρακτηρίσετε ως Ορθό ή Λάθος το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων από το κείμενο χρησιμοποιώντας ανάλογα τα σύμβολα ✓ ή ✗.

- [...] aut ea, quae vident, dissimulent [...]

	Ορθό	Λάθος
Ο τύπος <i>dissimulent</i> είναι οριστική ενεστώτα		
Ο τύπος <i>quae</i> είναι ονομαστική πληθυντικού		

- [...] coniurationemque nascentem non credendo confirmaverunt [...]

	Ορθό	Λάθος
Ο τύπος <i>nascentem</i> είναι μετοχή ενεστώτα		
Ο τύπος <i>credendo</i> είναι γερούνδιο σε δοτική		

13. Να δηλώσετε ποια από τις παρακάτω προτάσεις είναι γραμματικά και συντακτικά ορθή γράφοντας δίπλα από την ορθή απάντηση το σύμβολο ✓. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Nemo tam malus est ut Romam non amaverit.	
Nemo tam malus est qui Romam non amaret.	
Nemo tam malus est ut Romam non amaret.	
Nemo tam malus est qui Romam non amet.	

14. Να εντοπίσετε και να διορθώσετε το συντακτικό σφάλμα στις ακόλουθες προτάσεις.

- i. Graeci, quae multum patriam amabant, felices et in pace vivebant.

Σφάλμα	Διόρθωση

- ii. Carthaginienses feminae, quae pulcherrimae erant, bellum non amabant.

Σφάλμα	Διόρθωση

15. Για ποιο πράγμα κατηγορεί έμμεσα ο Κικέρωνας μερικούς πολίτες της Ρώμης; Θεωρείτε δικαιολογημένη την οργή του;

